

Normalizazio baterako oinarrien azterketa

EUSKARA ETA ADMINISTRAZIOA

Andres M. Urrutia

1. SARRERA GISA

Eusko Legebiltzarrak onarturiko «Euskararen erabilpena arauzkotzeko oinarrizko legea»k garrantzi handia du, ezbaierik gabe, gure herriarentzat. Hala ere, Legebiltzarrak onartutako lege hau, Madrilgo Gobernuak Auzitegi Konstituzionalera bidali du, Konstituzioaren kontrako erabakirik badagoen ala ez zehazteko. Beraz, gaurregun eta jokoan diren faktoreak ikusirik, egokia da lege honen azterketari heltzea.

Azterketa horri ekitean, guk, geure aldetik, Administrazioaren alorrean egingo dugu; beste batzuek, aldiz, Hezkuntzaren sailean edo *mass-media*-en prolematikaren barnean aztertuko dute arazoa.

Arazo baten konplexutasuna aipatzea topikoa da honelakoetan; hala ere, aipatu egin behar hemen ere: politika, zuzenbidea eta soziolinguistika nahasten zaizkigu gure honetan. Izan ere, eguneroko bizitzan bizi dugun egoera diglosi-koa agertzen da, berriz ere.

Goazen, beraz, lege honen edukin administratibo-linguistikoa aztertzerara. Horretarako beharrezkoa iruditzen zaigu lehenik ikuspegi soziolinguistikoa ematea, geroago ikerkizun juridikoaz iharduteko.

2. NORMALIZAZIOA ZER DEN

Hain maiz entzun dugun *normalizazioa* hitza, beste batekin elkartuta zabaldu da gure artean: *diglosia*-rekin, alegia. Jakina denez, *diglosia*-ren kontzeptua Fergusson amerikarrak definitu zuen lehenengo. 1959. urtean idatzirik artikulu batean honela mintzatzen zen:

«Particular KIND of standarization where two varieties of a language exist side by side throught the community, which each having a definite role to play»¹.

Definizio honen arabera, hizkuntza baten barietateak bakarrik hartzen dira aintzakotzat. Geroago, hala ere, definizio hau bi hizkuntzako egoerari ere aplikatuko zaio, gizarte berean bi hizkuntzaren arteko erlazio-mota bat adierazi nahiz. Bata, *goiko hizkuntza* (G) da, teknikoa, gaurkotua, goimailako jakituriaren eta kulturaren eramailea; bestea, *beheko hizkuntza* (B) herrikoia, beheko gauzak azaltzen dituen eta eguneroko bizitzan herri xeheak erabiltzen duena. Beraz, bi hizkuntzekin batera bi funtzio ere agertzen dira. Haatik, guri interesatzen zaigunaren aldetik, hots, Administrazioaren aldetik, sailkapen horrek zer esan nahi duen adierazi behar dugu.

Guk hemen ukitu nahi dugun alorrean, Administrazioarenean esan nahi dut, kontzeptu-berezketa horrek zuzenean garamatza Administrazio horren eta botere politikoaren arteko harreman-ara-zora. Izan ere, herriak erabiltzen duen hizkuntza (B) eta Administrazioak erabiltzen duena (G) desberdinak direnean, Administrazioa izaten da herriari hizkuntza arrotza ezartzen diona. Horregatik, egoera diglosiko hau definitzeko, Sánchez Carrión-ek formulaturiko azalpena oso egokia dela uste dugu:

«La distorsión social del poder lingüístico destinada a producir la compartimentación lingüística en función del prestigio de los individuos a ella sometidos, en base a una identificación del prestigio (lingüístico) con el poder (político)»².

Horren arabera, botere politikoa (administrazioarekin loturik) eta hizkuntza elkarrekin erlazonaturik agertzen dira.

Kontzeptu-deskribapenaren ondoren, komeni da diglosiaren *ondorio* linguistikoak ere aipatzea. Ezaguna denez, egoera diglosikoak sortzen duen ondorio latza gatazka linguistikoa dugu. Gatazka

linguistiko honen irtenbideak bi izaten dira: Hizkuntzaren normalizazioa (hemen interesatzen zaiguna), edota hizkuntza horren sustutzioa (hizkuntza batek (G) bestearen lekua hartzen duelarik).

Hau honela izanik, eta gure helburua hizkuntzaren normalizazioa aztertzea denez gero, *normalizazio* hau bi eratarata uler daitekeela gehi genezake:

2.1. Linguistikaren aldetik

Zentzu honetan, *normalizazioak* esangura konkretua dauka: hizkuntza baten (B) normalizazioa, hizkuntzarekiko arauen ezarpena, beronen kodeketa, standarizazioa eta dialektoen gainetiko batasuna lortzea dira, besteak beste, normalizazio honen helburuak, honela hizkuntzaren barneko egoera normaliza dadin. Gure kasuan, esaterako, euskara batuaren prozesua izango litzateke honen adierazlerik aipagarriena, euskara standard baten bila.

2.2. Kulturaren aldetik

Bigarren zentzu honetan, hizkuntza horren statusa beste hizkuntzaren (G) parean jartzea esan nahi du normalizazioak; gisa horretan, kultur tresna bihurtzen da hizkuntza, eta edozein gaitan erabiltzeko beharrezko tresna. Gure kasuan, euskararen erabilpena erdararen erabilpen-mailara jasotzea izango litzateke, horrela euskal kulturaren desoreka gogorra gaingidurik.

Azken zentzu honetan, Ninyoles-ek esaten digunez, bi alde daude:

«Una de naturaleza ideológica... la normalización no es sino una de las implicaciones inevitables de la democratización cultural... y en el valor del pluralismo como base de una filosofía democrática de la vida... otra de carácter lingüístico... de que toda lengua es capaz de convertirse en instrumento cultural a todos los niveles»³.

Normalizazioaren tresna bezala agertzen zaigu, honen ondorioz, hizkuntz plangintza. Eta hauxe, hain zuzen ere, honela defini daiteke:

«Botere linguistikoak egindako hizkuntz ekintza, gizarte osora hedatzen dena eta hizkuntzaren statusaren goimailakapena helburutzat duena».

Eta hizkuntz plangintza honen karakteristikak hauetxek izango dira, Fishman-en ustez: *demokratizazioa*, *modernotasuna* eta *jatortasuna*⁴. Honela, hizkuntza horren hiztunak bere batasun kultural eta propioaren kontzientzia izanik (gure kasuan euskal kontzientzia), demokratizazioaren bidez (hau da kulturatik at egon diren sektoreak kulturaren sarturik), modernotasuna lortuz (hau da, kultura horren edukin modernoak), baina jatortasunez (hots, modernizazio eta demokratizazioa kultura propioaren sustraian oinarritua eta irtenbide egokituak lortuz), bete beharko da plangintza. Fishman-en hitzekin esateko:

«Seen from the inside the quest is for modernity (Europeanization) and authenticity, simultaneously, for seeing the world but «through our own eyes» for going to the world but «in our own way»⁵.

Eta botere publikoak prozesu honen bultzatzaile (botere propioak noski) diren (edo izan behar duten) aldetik, premiazkoa da botere publikoekin loturik dagoen Administrazioaren politika linguistikorako tresna (euskararen legea) aztertzea. Aurreko kontzeptuak kontutan hartzen ditugularik ekingo diogu lanari. Berba batez esanda, aztertu behar duguna zera da: Euskal Herriaren botere autonomikoak politika linguistikorako duen lanabesa (orain agerturiko euskararen legea). Berori, euskararen normalizazio-salbamendueta-rako tresna erabakiorra izan daitekeen ala ez jakin nahi da; haren alde on eta txarrak ikertuko ditugu: legegai horri, eta legeari ere, ezarritako oztopoak agerian jarri behar dira.

Azkenik, lege hori tarteko dela, hizkuntzari ikusten zaion etorkizun posibleak piztutako gogoeta zenbait emango dut.

3. POLITIKA LINGUISTIKOA ETA ADMINISTRAZIOA

3.1. Zuzenbide konparatuaren ereduak

Aspalditik ezaguna da, Estatu batzuetan bederen, bi hizkuntzako gizarte-egoera hau. Eta egoera hau lege onartu-

rik duten Estatuetan (maila ofizialean), irtenbideak bi motakoak izan dira. Ninyoles-ek honela sailkatu ditu beroriek:

1) *Pertsonalitatearen printzipioan* oinarrituak. Hemen, pertsona bakoitzari estatuko edozein lurraldetan bere hizkuntza erabiltzeko legezko aukera ematen zaio. Hauxe izango litzateke, kasuz, Kanadaren kasua.

2) *Lurraldetasunaren printzipioan* oinarriturikoak. Honen arabera, hizkuntzen legezko erabilpena hizkuntza bakoitza mintzatzen den lurraldeetara bakarrik hedatzen da. Kasu honen adibiderik hurbilenak Suitza eta Belgika izango lirateke.

3) *Irtenbide «mixtoak»*. Hau da, pertsonaren eskubide linguistikoak eta lurraldetasunaren printzipioa nahasten dituztenak. Gaurko egoera kontutan harturik, hots, Espainiako hizkuntzen egoera desorekatua ezaguturik, hauxe izango litzateke formularik arriskutsuena, Ninyoles-en hitzetan esateko:

«I si hom reconeix la lliure elecció de la llengua, d'acord amb el criteri de la personalitat, en una situació que és en conjunt desequilibrada (arees unilingues en l'idioma dominant versus arees «bilingues» de llengua propia en desavantatge), la situació bocarà fàcilment a l'assimilació»⁶.

3.2. Espainiako kasua

Espainiako Administrazioaren politika linguistikoa oso zentralista izan denez gero, haren karakteristika nagusia, gaztelaniaren inposapena izan da. XIX. mendean mamitutako Estatu nazionalak (Espainiakoak) erdararen hizkuntz nagusitasuna izan du beti helburutzat, salbuespen historiko batzuk izan ezik.

Mende honi dagokionez, Monarkiaren garaian (eta Diputazio Foralen bidez) euskararen hondarrak salbatu baziren ere eta geroxeago Errepublikaren Konstituzioak gauzak pittin bat aldatuarren, ez zen eroso gertatu gainerako hizkuntzen egoera:

Artículo 1º *La República constituye un estado integral, compatible con la autonomía de los municipios y de las regiones...*

Artículo 4º *El castellano es el idioma oficial de la República. Todo español tiene obligación de saberlo y derecho de usarlo, sin perjuicio de los derechos que las leyes reconozcan a las lenguas de las provincias o regiones. Salvo lo que se disponga en leyes especiales, a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni el uso de ninguna lengua regional.*

Erdararen inposapena argi eta garbi dago, eta, horrekin batera, berdin euskararen bigarren mailako statusa ere, eta obligaziozkotasunik eza. Beraz, euskararentzat nahiko atzerakoa zen lege hura.

Gero, Konstituzio honen garapenerako agertu ziren Estatutu-projektuetan eta azkeneko Estatutuan erabilitako formulak desberdinak izanarren Euskal Herrian lege izatera ailegatu zen Estatutuan hauxe izan zen formulazioa:

«Artículo 1º *El vascuence será, como el castellano, lengua oficial en el País Vasco y en consecuencia, las disposiciones oficiales de carácter general que emanen de los poderes autónomos serán redactados en ambos idiomas».*

Eta gero, 9. artikuluan, printzipio hau desarrolatu zen bi hizkuntzen koofizialtasuna erregulatuz. Jakina denez, Estatutu hau ez zen inoiz ere bete bere osotasunean eta, pausoak eman baziren ere (Euskal Gobernuaren Buletin Elebiduna eta abar), euskararen egoerarako ez ziren ezertxo ere, batez ere gerrak ekintza hau guztiz desegin zuelako.

Gero, euskararen negu gogorra etorri zen. Frankismoaren politika linguistiko negargarria denok ezagutu eta bizi izan dugu. Oroikarri gisa, hor dago Joan Mari Torrealdaik JAKI Neko 24. zenbakian emaniko artikulua.

Hau guztiau ezaguna izanarren, Espainiako Konstituzio berriak, teorian behintzat, hizkuntzarekiko egoerari buruz albiste berriak ekarri dizkigu. Izan ere, Konstituzioaren aurreko helburuen aurkezpenean zera esaten da:

Proteger a todos los españoles y pueblos de España en el ejercicio de los derechos humanos, sus culturas y tradiciones, lenguas e instituciones.

Honela konkretatzen da helburu hori:

Artículo 3º

1) *El castellano es la lengua española oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho de usarla.*

2) *Las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas comunidades autónomas de acuerdo con sus Estatutos...*

Konstituzioaren inposapena hor dago: *deber de conocerlo*. Formula, beraz, gure ustez irtenbide mixtoetan jausten da. Denok dugu eskubidea geure hizkuntza propioaz mintzatzeko; baina denok dugu, era berean, erdara ezagutzeko betekizuna ere. Ez dago aukerarik, ezarpen bat baino. Erdara ematen da Espainiako oinarrizko hizkuntza bezala, eta, euskarak jasaten duen egoera desorekatua ikusita, erraza da politika-jokabide horren ondorioak asmatzen.

3.3. Euskararen prozesua

Konstituzio honen ondorioz, Euskadiko lurraldean sortu den botere autonomikoak, hots, Euskal Herriko (Nafarroa eta Iparraldeko probintziak kanpoan direlarik) Komunitate Autonomoak eraiki duenak, euskarari dagozkionetan hauxe dio Estatutuaren bidez:

6. Artikulua.

1. *Euskarak, Euskal Herriaren berezko hizkuntza denez, hizkuntza ofizialen maila izango du Euskal Herrian gaztelaniarekin batera eta guztiek dute bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea.*

2. *Komunitate Autonomoko erakunde Amankomunek Euskal Herriko egoera soziolinguistikoaren nabardurak kontutan izanik, bi hizkuntzen erabilpena bermatuko dute, beroien ofizialtasuna erregulatuz, eta beroien eza-*

gutza segurtatzeko behar diren neurriak eta medioak erabaki eta baliaraziko dituzte.

3. *Hizkuntza dela eta ez da inor gutxietsiko.*

4. *Euskarari dagozkionetan, Euskaltzaindia izango da erakunde aholkuemaile.*

5. *Euskara beste lurralde eta Komunitate batzuen ondare ere izanik, erakunde akademiko eta kulturazkoek berroekin izan ditzaketen harreman eta loturez kanpo, Euskal Herriko Komunitate Autonomoak eskatu ahalko dio gobernu espainolari lurralde eta Komunitate horiek kokaturik daudeneko Estatuekin itunak eta komenioak egin ditzala —edo eta hala behar izanez gero Gorte Jeneralei horretarako eskabidea ager dezan, berauek hura onartzeko—, horretara euskara zaindu eta bultzatzea dadin».*

Formula honi buruz, eta orokorki bakarrik, ohar batzuk:

A) Euskararen alorra erregulatzeko eskubidea Euskal Herriko Komunitate Autonomoaren botereari dagokio, gure ustez. Beraz, eta *teorian* behintzat (eta praktikan ere horrela espero dugu) hiru probintzietako euskararen egoera normalizatzeko eta statusa hobetzeko behar genuen botere publiko, politiko eta «propio»a badugu. Normalizazioaren lehen baldintza teorikoa bete da:

«Diglosipean dagoen hizkuntzarik ezin da normalizatu botere politikotik landa...»⁷.

«Hortaz, normalizazio prozesuan, elementurik determinanteena botere politikoaren hizkuntz praktika izango da eta aurrebaldintza hau gabe gainerako elementuak efikazia eta eraginik gabekoak bilakatuko dira»⁸.

B) Konstituzioaren formula, *deber de conocer el castellano*, hemen eskubide bihurtzen da eta bere euskarri handia 5. apartaduan ageri da: *Hizkuntza dela eta, ez da inor gutxietsiko*. Honekin batera, eta ikuspegia osorik emateko, beste bi aipamen, irakurleak juzga dezan. Konstituzioaren 14. artikulua honela dio:

Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.

Kontraesan gogorra topatzen dugu. Izan ere, hizkuntza-rengatik inolako diskriminaziorik ez dela izango esaten zaigu, alde batetik; baina, bestetik, erdara derrigorrez inposatzen zaigu. *Circunstancia personal o social* delako honetan, hizkuntza hortxe dago, gizartearen komunikabide-tresna bait da berori. Beraz, euskaldunek badute eskubide beren hizkuntzaz mintzatzeko eta nahi dutenetan berori erabilitzeko. Are gehiago, Espainiako Estatuak sinatu duen *Pacto internacional de derechos civiles y políticos* delakoan argi eta garbi esaten da:

Artículo 27.

En los Estados en que existan minorías étnicas, religiosas o lingüísticas, no se negará a las personas que pertenezcan a dichas minorías el derecho que les corresponde, en común con los demás miembros de su grupo a tener su propia vida cultural, a profesar y practicar su propia religión y a emplear su propio idioma.

Lehenengo baldintza beterik zegoela esan dugu lehen, Euskal Herriaren botere politikoaren sorrera emana, alegia. Pauso berri bat emanez, ikus dezagun orain, botere horrek Administrazioaz eta beti ere politika linguistikoaz ari garela, zer dioskun. Politika horren berri jakiteko iturririk ofizialena eta osoena, legerik zuzenena «Euskararen erabilpena arauzkotzekoa» da. Hortik hasita, Kataluniako pareko legearekin alderatuz, barrunta liteke nolabait gure herrian aurrera eramango den etorkizuneko politika linguistikoa.

4. EUSKARAREN ERABILPENA ARAUTZEKO OINARRIZKO LEGEA (Azaroaren 24ekoa, 10/1982).⁹

Ohizkoa denez, legeak *helburuen aurkezpenarekin* hasten du bere textua, jarraian ondoko eskema hau betetzeko:

— Aintzin Idazpurua.

— Lehenengo Idazpurua eta atalburu bakarra: Biztanleen eskubideak eta botere publikoen iharduerak.

— Bigarren Idazpurua, bost atalburutan banaturik eta euskararen gaia bost sailetan erregulatuz: administrazio publikoan, irakaskuntzan, *mass-media*-etan, gizartean, eta hizkuntza idatzi eta ofiziala bezalaxe.

Geroxeago erabaki gehigarriak eta aldibatekoak, balio-gabetzekoak eta azken erabakia agertzen dira lege honen edukinean.

Hau guztiau kontutan harturik eta Katalunian onartu den legearen eskemarekin konparatuz, biak nahiko antzekoak direla esan daiteke. Kataluniako legearen Titols-ak hauetxek dira:

— Titol preliminar

— Titol I: de l'us oficial

— Titol II: de l'ensenyament

— Titol III: dels mitjans de comunicació

— Titol IV: de l'impuls institucional

— Titol V: de la normalització de l'us de l'Aranès

Organizazioaren aldetik eta puntu konkretu batzuren aldetik (Aran bailarako hizkuntzaren normalizazioa) izan ezik, edukin berdin samarra dugu: hots, bi hizkuntzen normalizazioa.

Dena dela, hasieran esan dugunez, guri hemen interesatzen zaiguna Administrazioaren alorra denez gero, goazen orain artikuluz artikululu horretaz ari diren lege hauen edukina aztertzeraz. Euskararen legea (hemendik aurrera EL laburdu-raz izendatuko dugu beraz) hartuko dugu abiapuntutzat, Kataluniako legearekiko (KL izendatuko dugu) konkordantziak berarekin egiteko.

4.1. Helburuaren aurkezpena

Textu legeletan ohi denez, euskararenean ere, *Helburuen*

aurkezpenean legearen xedeak azaltzen dira. Bertan euskararen erabilpenerako lehenengo helburua hauxe da:

Se trata de reconocer al euskara como signo más visible y objetivo de identidad de nuestra comunidad y un instrumento de integración plena del individuo en ella a través de su conocimiento y uso.

Beraz bi gauza nagusi:

A) Euskara gure nortasunaren ezaugarria da, Euskal Herriaren ezaugarria.

B) Integraziorako tresna da, eta ez inola ere diskriminaziorako arrazoia. Zentzu honetan bai ELa eta bai KLa argi eta garbi mintzatzen dira:

El carácter del euskera como lengua propia del pueblo vasco y como lengua oficial junto con el castellano, no debe comportar, en ningún caso, menoscabo de los derechos de los ciudadanos que por diversos motivos no pueden hacer uso de ella...

... ha servit (la llengua catalana) molt sovint d'instrument integrador, facilitant la més absoluta participació dels ciutadans de Catalunya de la nostra convivència pacífica...

Biok, beraz, erizpide beretan oinarritzen dira, alde honetatik.

ELak bost ataletan luze-zabaltzen ditu legearen aurkezpenean aipaturiko alorrak: administrazioa, irakaskuntza, *mas-media-k*, erabilpen soziala eta hizkuntza idatziaren normalizazioa.

Ageri denez, normalizazioaren desafioak bi fronte ditu:

a) Alde batetik, normalizazio kulturalaren frontea: Administrazioa, Irakaskuntza, *Mass-media-k*, Gizarteko erabilpena.

b) Bestetik, hizkuntzarekiko barne-normalizazioa aipatzen da bidebatez Euskal Herrian gutziz polemikoa izan den gai batez mintzatuz:

Artículo 30: El gobierno velará por la unificación y normalización del euskera en su condición de lengua es-

crita oficial común en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco, sin perjuicio del respeto a los diversos dialectos, parte esencial del patrimonio cultural del País Vasco en las zonas en que son hablados.

Klak ere aldaketak jasan ditu gai honetan. Izan ere, Legearen aurreprojektuak zera zioen bere garaian:

Artículo 24: El Consell Executiu de la Generalidad creará un servicio que ha de tener como objetivo entre otros: a) la dirección técnica de la normalización lingüística en Catalunya y su seguimiento.

Baina gero, bere azken idazkuntzan, artikulua hau desagertu egin zen eta *mass-media*-etako katalanaren normalizazioa aipatzen da bakarrik:

Article 21.2.: El Consell Executiu de la Generalitat reglamentara la normalització de l'ús de la llengua pels mitjans de comunicació sotmesos a la competència o gestió de la Generalitat...

Aldaketa honen kontrako ahotsak ere altza dira. Hona hemen *Serra d'Or* aldizkariaren hitzak:

«a l'últim moment, en efecte va ser exclos per votació majoritaria un article que preveia la creació d'un servei responsable de la direcció de la política de normalització i del seu seguiment. Prescindir d'aquest article vol dir, es miri com es miri, prescindir d'un mecanisme més al servei de la catalanització...»¹⁰

Dena dela, bi hizkuntza hauen arteko aldeak gogoan izanik, hizkuntzaren barne-normalizazio linguistikoak han eta hemen esan nahi duena oso ezberdina da.

4.2. Aintzin kapitulua

Legezko inposapena ezarri ondoren, ezarpen hori, Euskal Herrikoan bezala Kataluniakoan ere, beste lege-arau hauen menpean gelditzen da:

Artículo 1º *El uso del euskera y del castellano en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco, se ajustará a lo dispuesto en la presente ley y demás disposiciones que en desarrollo de esta ley dicten el Parlamento y el Gobierno Vascos.*

Artículo 1.1. *La present llei té com a objecte el desenvolupament de l'article de l'Estatut de Catalunya, per tal de dur a terme la normalització de la llengua catalana en tots els àmbits i de garantir l'us normal i oficial del català y del castellà.*

Honela esanda, bi komunitate autonomoetan hizkuntzen erabilera beraien botere autonomoen eskuetan gelditzen da, izan ere arautegien bidez legeok desaroilatzeko ahalmena botere haiei bait dagokie; ELak eta KLak honela diote:

Disposición final: *Se autoriza al gobierno para dictar las disposiciones de carácter reglamentario necesarias para el desarrollo y aplicación de la presente ley, que entrará en vigor al día siguiente de su publicación en el Boletín Oficial del País Vasco.*

Disposició final primera: *S'autoritza al Consell Executiu de la Generalitat per a l'aplicació i desplegament reglamentari d'aquesta llei.*

Geroxeago hizkuntza ofiziala/propioa bikoitzasuna dager, bi legeetan:

Artículo 2º *La lengua propia del País Vasco es el euskera.*

Artículo 3º *Las lenguas oficiales de la Comunidad Autónoma del País Vasco son el Euskera y el Castellano.*

Hauxe da ELak darabilen formula eta hemen dago, gure ustez, lege honen lehenengo arriskua. Bereizten diren hizkuntzak (erdera eta euskara) ofizialak dira, baina hizkuntza propioa da euskara. Hemen baztertu den formula nazionala izan da, propioa hobetsiz KLAN egindakoaren antzera. Ninyoles—en hitzekin esateko:

«En la consideración de una lengua como nacional (irakur dezagun propioa) se procura fundamentalmente el efecto emocional o simbólico que dicha consideración ejerce, sobre todo cuando de ella no

se sigue la efectiva igualación con el idioma oficial»
11

Eta hor dago euskararen arriskua: Euskara efektiboki tresna bihurtu gabe, sinbolo maila hutsean gelditzea. Alde honetatik, adibidez, ez da nahikoa legeak erdaraz egitea eta gero euskarara itzultzea; zenbait kasutan euskara legegintzan ere, erebili egin behar da. Euskara hizkuntza *propio* mailan uzten badugu alferrik da ofizialtasuna ematea. Euskarak, esate baterako, Parlamentua ere behar du, euskal legegintzan bertan izan behar du partaide.

Alde honetatik ere KLaren formula nahiko berdina da, *propioa* bezala definitzen bait du hizkuntza:

Article 5.1.:

El català com a llengua propioa de Catalunya, ho és també de la Generalitat i de l'administració territorial catalana, de l'administració local i de les altres corporacions públiques dependents de la Generalitat.

2. El català i el castellà, com a llengües oficials a Catalunya, hi serán emprats preceptivament per l'administració en la forma determinada per la llei».

4.3. Lehen titulua: Hizkuntzarekiko eskubide eta betebeharrak

Atalburu honetan agertzen den boskarren artikuluan biztanleen eskubide linguistikoak ukitzen dira. Zuzenbidearen ikuspegitik, hain zuzen ere, lau alde bereiz ditzakegu:

1) Eskubidearen aldetik artikulua honetan agertzen dena zera da: Eskubide linguistikoen zerrenda. Baiespen batetik hasten da:

Todos los ciudadanos tienen derecho a conocer y usar las lenguas oficiales, tanto oralmente como por escrito.

Eskubide hauen obratzeko, ELak jarraitzen duen formula alor guztien deskribapena da: Administrazioa, irakaskuntza, mass-mediak, lanbideak, biltzarreak. KLAN, ordea, zerrenda hau ez da luzera ematen, baizik eta paragrafo batean, alor berak izanarren.

2) Haatik, edukinaren aldetik badu KLak bere berezitasunik: Pertsona juridikoena puntu aparte batean ematen da. ELan agertzen ez diren alorrak ere baditu: sozietateak, asoziazioak, fundazioak etab. luze bat ere behartuta daude lege hori betetzera Katalunian.

Article 3. Les persones jurídiques haurán de respectar també en llur activitat a Catalunya, allò que estableix l'article anterior.

Hona hemen, beraz, bi legeen arteko aldeak: pertsona fisikoak ez-*ezik* (arruntki eskubideen titularrak izaten direnak), pertsona juridikoek ere Katalunian errespetatu egin behar dute eskubide zerrenda hau.

3) Baina ez da inolaz ere nahikoa eskubide linguistikoen zerrenda egitea haien efektibitatea bermatzen ez bada. Eta alor honetan, esan behar dugu ELaren formula nahiko mugagabea dela:

Artículo 5º Los poderes públicos garantizarán el ejercicio de estos derechos, en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma, a fin de que sean efectivos y reales.

Honen alboan ezar dezagun KLak hizkuntzaren defentsarako jarri duen formula:

Article 4.1. Els ciutadans poden adreçarse als jutats i als tribunals per a obtenir la protecció judicial del dret a emprar llur llengua.

Beraz, eskubideen bermaketa egina dago eta guztiz garrantzizkoa da prozedura hau hizkuntzarentzat. Izan ere, ez da nahikoa eskubidea; hizkuntzaren kontrako erasoak ere geldiarazteko, tresnak ere beharrezkoak dira. Horrela bakarrik lortuko da Espainian hizkuntz minoritarioen aurka hain ugariak izan diren erasoak geldiaraztea. Ildo honetatik doa, hizkuntzaren defentsarako artikulua honen bigarren partean agertzen den ofiziozko prozedura ere.

2. Sens perjudici del dret dels afectats a fer-ho directament, el Consell Executiu de la Generalitat estarà legítimat, amb tota la capacitat jurídica necessària, a actuar

d'ofici o a instància de qualsevol persona i juntament amb els afectats o separadament, exercitant las acciones polítiques, administratives o judicials necessaries per tal de fer efectius els drets dels ciutadans reconeguts en l'article 3 de l'Estatut i en la present Llei.

4) Bestalde, nahiz eta eskubide zerrenda hau eta bere bermaketarako prozedura ere legean sartu, diskriminazio delakoaren salakizuna beti dago mehatxuka. Izan ere, Espainiako Konstituzioaren hirugarren artikuluan eta Euskadiko Estatutuaren seigarrenean, edo eta Kataluniako Estatutuaren hirugarren artikuluan, klarki ezartzen dira diskriminazio linguistikoaren kontrako xedapenak. Eta lege hauen (EL eta KL) kasuan ere xedapen berberak agertzen dira:

Elaren 4. artikuluan honela esaten da:

Los poderes públicos velarán y adoptarán las medidas oportunas para que nadie sea discriminado por razón de la lengua en la Comunidad Autónoma del País Vasco.

KLaren barnean:

Article 2.3. *En cap cas ningún no pot esser discriminat per raó de la llengua oficial que empra.*

Hona hemen xedapenak. Baina xedapen hauei ohartxo bat egin zekiekeen: Izan ere, orain arte, Espainian, lanpostuetarako bigarren beste hizkuntza bat eskatu orduko, diskriminaturik sentitu direnak beti gaztelaniaren hiztunak izan dira. Ordua da, beraz, diskriminazio honek zentzu bietan jokatzen duela ulertzeko, hau da gaztelaniatik euskarara eta alderantziz, nolabait jokatzekotan. Eta, lege hauen arabera, inolako diskriminaziorik debekatuta dagoenez gero, bakoitzak badu eskubidea bere bizia nahi duen hizkuntzaz aurrera eramateko. Horrexegatik dio Etxenike kontseilariak legearen aurkezpena egitean:

«El uso del euskera, como el del castellano, es un derecho y a los ciudadanos corresponde su ejercicio. Nadie puede sentirse discriminado por el contenido de la ley. Es el ciudadano quien elige la lengua en la que establece sus relaciones con los poderes

públicos y éstos deben mantener sus relaciones con los mismos en la lengua que ellos eligieron»¹²

4.4. Bigarren titulua: Normalizazioaren hainbat alor.

Idazpuru honetan zehazten da Elaren edukin administrazioa. Bertatik punturik jakingarrienak bilduko ditugu:

4.4.1. Administrazioari dagokiona.

Oso ezaguna denez, Maquiavelo-k formulatutako boteeren teoriaren arabera, hiru dira botere hauek: Legegilea, Beterazlea, eta Judiziala. Eta, sailkapen honi jarraituz, ikus dezagun orain nola arautzen den arazo hau:

a) Beterazleari dagokionez, Elaren xedapenak argi daude:

Artículo 6º 1. Se reconoce a todos los ciudadanos el derecho a usar tanto el euskera como el castellano en sus relaciones con la Administración pública en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma y a ser atendidos en la lengua oficial que elijan. A tal efecto se adoptarán las medidas oportunas y se arbitrarán los medios necesarios para garantizar de forma progresiva el ejercicio de este derecho.

Agian, «administración pública en el ámbito territorial de la comunidad autónoma» zer den definitzean datza problema. Badirudi formula honetan bai administrazio zentrala eta bai administrazio autonomikoa barnean sartzen direla. Are argiago, Elaren erabaki gehigarrietan esaten bait zaigu:

Tercera: El Gobierno Vasco promoverá de acuerdo con los órganos competentes la adopción de medidas tendentes a la progresiva normalización del euskera en la Administración del Estado o de la Comunidad Autónoma del País Vasco en lo regulado en los artículos 6, 8, 11, 13 y 14 de la presente ley.

Gure ustez (eta lege honen aurkako errekurtsoan bestela esanarren) lege hau administrazio zentralari ere badagokio, hauxe bait dio Espainiako Konstituzioak:

Artículo 3.2.: Las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus respectivos Estatutos.

Beraz Estatutuei dagokien gaia da hau. Hain zuzen, Euskadikoak bere 6. artikuluan zera dio: *Todos sus habitantes tienen derecho a conocer y usar ambas lenguas.*

Beraz, hona Administrazioan euskara sartzeko lehenengo pausoa; agian, nahiko mugatugabea, baina oinarrizko lehena. Kataluniako kasuan, haatik, formula beste era zehatzago batean ematen da:

Article 5.1.: El català com a llengua propia de Catalunya, ho és també de la Generalitat i de la Administració territorial catalana, de la Administració local i de les altres corporacions públiques dependents de la Generalitat. 2. El català i el castellà com a llengües oficials a Catalunya, hi seran emprats preceptivament per l'Administració en la forma determinada per la llei.

Eta arazoa areago lantzen du 8. artikulua:

8.1. Dins l'àmbit territorial de Catalunya qualsevol ciutadà té dret a relacionar-se amb la Generalitat, amb l'Administració civil de l'Estat, amb l'Administració local i amb les altres entitats públiques en la llengua oficial que esculli.

b) Botere judizialari dagokionez, Elaren formula oso zabalada:

Artículo 9.1. En sus relaciones con la Administración de Justicia, todo ciudadano podrá utilizar la lengua oficial de su elección, sin que se le pueda exigir traducción alguna. 2. Los escritos y documentos presentados en euskera así como las actuaciones judiciales, serán totalmente válidas y eficaces. 3. El Gobierno Vasco promoverá de acuerdo con los organismos correspondientes la normalización del uso del euskera en la Administración de Justicia del País Vasco.

Hau ere euskara Tribunaletan sartzeko lehenengo pausoa baizik ez da. Dena dela, alor hau guztiz erregulatu gabe bait dago, «Ley Orgánica del Poder Judicial» delakoa argitara eman arte oso gaitza izango da egintzetan obratzea. Eta, ez bakarrik funtzionari euskaldunen ezagatik, baita tribunalen barne-organizazioarengatik ere.

Alde honetatik ere KLa nahiko antzekoa da:

Article 9.1. Dins l'àmbit territorial de Catalunya els ciutadans poden utilitzar en els relacions amb l'Administració de Justícia la llengua oficial que escolliran i no se'ls pot exigir cap mena de traducció. 2. Pel que fa a la llengua, els escrits i els documents presentats en català davant els tribunals i els jutjats radicats a Catalunya, així com les actuacions judicials fetes en català a Catalunya, son plenament valids i eficaços:

c) Botere legegileari dagokionez, ELaren kasuan agertzen den artikulua bakarria hau da:

Artículo 8.1. Toda disposición normativa o resolución oficial que emane de los poderes públicos sitos en la Comunidad Autónoma del País Vasco, deberá estar redactada en forma bilingüe a efectos de publicidad oficial.

Beraz, hemen planteatzen den arazoa zera da, Zuzenbidearen munduan publizitatearen printzipio bezala ezaguna dena. Izan ere, ez da nahikoa legea egitea, legea argitara eman eta ezagutarazi ere egin behar da. Horra hor, hori egiteko tresna aproposa: publizitatea. Halere ELaren formula ez da oso zehatza («deberá estar redactada»). Hemen ez da aipatu ere egiten Buletin Ofizialik, ezta hizkuntza bietako textuen arteko gatazka interpretatiboak, edo eta, ondorioz, textu baliodunak zeintzu diren eta zeintzu ez.

Ikus dezagun, ordea, KLaren formula:

Article 6.1. Les lleis que aprova el Parlament de Catalunya s'han de publicar en edicions simultànies, en llengua catalana i en llengua castellana, en el Diari Oficial de la Generalitat. El parlament n-ha de fer la versio ofi-

cial castellana. En cas de interpretació dubtosa, el text català serà autèntic.

Beraz dudazko kasuetan katalanaren textuak lehenetsuna du, egon daitezkeen problema interpretatiboak gaindituz.

4.4.2. Udaletxeak

ELA, era berezi batez, honela mintzo da:

Artículo 8.3.: No obstante lo preceptuado anteriormente, los poderes públicos podrán hacer uso exclusivo del euskera para el ámbito de la administración local, cuando en razón de la determinación socio-lingüística del municipio, no se perjudiquen los derechos de los ciudadanos.

Biztanleen eskubide linguistikoak bermatuz salbuespen gisa bada ere, euskararen erabilera eksklusiboa erregulatzen da, artikulua honetan. Hala ere, duen importantziarengatik, ikus dezagun azken urteotan Administrazio lokalean jarraitu den joera linguistikoa: Euskara baztertzea zen frankismotik zetorren joera garbia. Gero, 1979. urtean argitara zen Erret Dekretu baten bidez arautu zen hizkuntzen erabilera:

Las Entidades locales podrán simultanear en sus actuaciones el uso de la propia lengua con la común y oficial de España conforme a las normas de este Real Decreto. Se redactarán en castellano las siguientes actuaciones: Las comunicaciones, notificaciones,... dirigidos a organismos estatales. Artículo 7º. Se redactarán en castellano y potestativamente en la usual en el territorio de la respectiva corporación...

Beraz, hortik hona badago azalez behintzat diferentziarik. Haatik, ELaren artikuluan bakarrik aipatzen da «ámbito exclusivo de la administración local» eta, beraz, beste Korporazio, Administrazio-erakunde eta abarrekiko harremanetan erabilera eksklusibo honek badirudi ez duela jokatzen. Hona euskararen etorkizunerako muntarik handiena duen eredu, udalena alegia. Euskal Herrian, euskara Administrazioa sartzeko lehenengo zutabea izan beharko duena. Erregulazio honek ez dirudi oso euskararen aldekoa denik, bereziki herri txiki eta euskaldunetan.

4.4.3. Dokumentu publikoak eta erregistroak

Administrazioaren alor honi dagozkionetan, ELaren formularen bereizketa nabaria egiten da. Hona zer dugun:

a) Komunitate Autonomoaren erregistro publikoak, non onargarriak diren euskarazko/erdarazko dokumentuak bertan erregistratzeko.

Artículo 7.1. La inscripción de documentos en los registros públicos dependientes de la Comunidad Autónoma, ya sean del Gobierno Vasco, Entes Autónomos del mismo, Administraciones forales, Administración local u otros, se hará en la lengua oficial en que aparezcan extendidos.

b) Komunitate Autonomoaren menpean ez dauden erregistro publikoetan ez dira sartuko oraingoz euskaraz egindako dokumentuak.

El Gobierno Vasco promoverá de acuerdo con los órganos competentes la normalización del uso del euskera.

c) KLaren formula ere antzekoa da: Generalitatearen menpeko erregistroetan katalanezko dokumentuak sartzen dira. Enparauetan, ordea, Generalitateak bultzatuko du katalanaren sarrera hori:

Article II. En tots els registres públiques dependents de la Generalitat els assentaments s'han de fer en la llengua oficial en que es redactat el document o es fa la manifestació. Si el document es bilingüe, s'inscriurà en la llengua que indicarà qui el presenti al registre. Totes las certificaciones que expedeixin els funcionaris dels registres es farán en català o en castellà, segons la llengua emprada en la petició.

Sakon dezagun gai honetan:

— Alde batetik, Komunitate Autonomoaren Erregistroak oso gutxi dira oraingoz eta, hein handi batetan, erregistro administratiboak direlakoan gaude. Beraz ez dugu uste hor euskara sartzeko (problema linguistikoaz aparte) inolako eragozpenik izango denik.

— Bestetik, gehienak Komunitate Autonomoaren men-

pean ez dauden erregistroak dira, eta ikuspegi juridikotik inportantzia handiena daukatenak. Konstituzioaren artikuluei dagokien ondorioa da:

Artículo 149. *El Estado tiene competencia exclusiva (...). 8º: Ordenación de los registros e instrumentos públicos.*

Erregistro hauetan (estatalak) sartzen dira Erregistro mota gehienak eta, batez ere, erregistro juridikoak direnak: *Registro de la Propiedad Inmobiliaria, Hipoteca mobiliaria, Prenda sin desplazamiento, Venta a Plazos y Civil, direlakoak*¹³.

Alde handiarekin ugarietak ditugun erregistro hauetan, hala ere, jokatzeko den joera linguistikoa ez da euskararen aldekoa. Beraz erregistro hauekiko legeria linguistikoa aldatu egin beharko da. Konstituzioarekin bat egiteko, horra hor, adibide gisa, «Reglamento Hipotecario» delakoak esaten duena:

Artículos 37. *Los (documentos) extendidos en latín y DIALECTOS DE ESPAÑA o en letra antigua o que sean ininteligibles para el Registrador se presentarán acompañados de su traducción o copia suficiente hecha por un titular del Cuerpo de Archiveros y Bibliotecarios o por funcionario público...*

d) Dokumentu publikoak. Elaren formulaz ez dago erreferentziarik gai honi buruz. KLAN, ostera, gauzak oso bestelakoak gertatu dira:

Article 10: *Els documents públics atorgats a Catalunya s'han de redactar en la llengua oficial que escollirà l'atorgant o si hi ha més d'un atorgant, en la que aquests acordaren. En tots els casos els fedataris públics expediran en castellà les còpies que hagin de tenir efecte fora dels territoris en que el català no sigui idioma oficial. Els fedataris públics expediran en castellà o en català, segon ho solliciti l'interessat les còpies o testimoniances traduint les respectives matrius i documents sota la seva responsabilitat.*

Beraz, Kataluniako hizkuntzarentzat dokumentu publikoen mundua irekita geratzen da: Testamentuak, eskriturak, aktak eta abar katalaneraz egin ahal izango dira, horrela eskatzen bada. Eta xedapen honek, hizkuntzaren finkamendurako, izugarritzko inportantzia izango duelakoan gaude. Ikus,

bestela, gaur indarrean dagoen xedapenarekin, hau da «Reglamento Notarial»aren 149. artikuluekin duen aldea:

Quando el documento se otorgue en territorio español en el que se hable lengua o dialecto peculiar del mismo y todos o alguno de los otorgantes sean naturales de aquel territorio sometidos a su derecho foral, el Notario, siempre que entienda suficientemente, declarándolo así, el idioma o dialecto de la región, a solicitud del interesado, redactará el instrumento público en idioma español y en la lengua o dialecto de que se trate, a doble columna, para que simultáneamente puedan leerse y apreciarse ambas redacciones procurando que gráficamente se correspondan en cuanto sea posible, a cuyo efecto deberá tachar las líneas que por ello queden en blanco a la terminación de la columna que resulte menor.

4.4.4. Eredu ofizialak eta notifikazioak

Egunero erabiltzen diren inprimakiak eta administrazioaren berriemateak eta ziurtapenak ELaren barruan ere aipatzen dira. Izan ere, mota bitako xedapenak daude hemen euskara bermatzeko:

Artículo 13. Los modelos o impresos oficiales que hayan de utilizarse por los poderes públicos en la Comunidad Autónoma del País Vasco deberán estar redactados en forma bilingüe.

Artículo 8.2. Todo acto en el que intervengan los poderes públicos sitos en la Comunidad Autónoma del País Vasco, así como las notificaciones y comunicaciones administrativas deberán ir redactadas en forma bilingüe salvo que los interesados privados elijan expresamente la utilización de una de las lenguas oficiales de la Comunidad Autónoma.

Beraz bi ohartxo:

a) «Poderes públicos sitos en la Comunidad Autónoma» esaten da. Administrazio zentrala / Administrazio autonomikoa sartzten da artikulua hauetan «lekuzko» formula erabiltzen

bait da: «sitos en». Bestalde, hedapen hau garbi dago Erabaki Gehigarrietan ere:

El Gobierno Vasco promoverá de acuerdo con los órganos competentes la adopción de medidas tendentes a la progresiva normalización del uso del euskera en la Administración del Estado o en la Comunidad Autónoma del País Vasco en lo regulado en los artículos 6, 8, 11, 13 y 14 de la presente ley.

b) Honetan ere, KLAN gauzak oso bestelakoak agertzen dira:

Article 6.3. Pel que fa a la llengua, la documentació derivada de les actuacions administratives, els avisos, els impresos i els formularis de les entitats abans esmentades redactats en català tindran validesa oficial.

«Entitats abans esmentadas» direlakoak hauetxek dira artikuluhonon arabera: «Administración pública de la Generalitat» eta «Administración local». Badirudi KLANen formula murriztagoa dela; baina, denbora berean, zehazkiago mugatzen du legekizunaren hedapena, hain zuzen ere, ELAREN kasuan gertatzen ez den bezala.

4.4.5. Errotulazioa

Gai honetan, bai ELAK eta bai KLAK, badute beren formula berezia:

Artículo 10.1. La nomenclatura oficial de los territorios, municipios, entidades de población, accidentes geográficos, vías urbanas y, en general, los topónimos de la Comunidad Autónoma Vasca será establecida por el Gobierno, los órganos forales de los territorios históricos o las corporaciones locales en el ámbito de sus respectivas competencias respetando en todo caso, la originalidad euskaldun, romance o castellana con la grafía propia de cada lengua.

Geroxeago, gai honi buruz, zenbait alde zehazten dira. Hala ere, ELRENEAN euskarak garraio publikoetan izan behar

duen erabilera arautzen da. KLak ere, gai hau gogoan hartzen du (Art. 12).

4.4.6. Itzulpenak

Bi hizkuntzetako erregimena ezartzeak dakar, ezinbestez, itzulpenaren beharra. Alor guztietan beharrezkoa den lan hau lege hauetan ere aipatzen da; ELak 12. artikuluan jasotzen du arazoa, 7.3.ean osatuz:

El gobierno regulará las condiciones para la obtención y expedición del título de traductor jurado entre las dos lenguas oficiales. 2. Asimismo creará el servicio oficial de traductores que estará a disposición de los ciudadanos y entidades públicas de la Comunidad Autónoma, con el fin de garantizar la exactitud y equivalencia jurídica de las traducciones. A efectos de exhibición / certificaciones se garantizará la traducción a cualquiera de las lenguas oficiales de la Comunidad Autónoma.

Beraz itzulpenaren arazo latza, lege honen arabera euskal administrazioaren menpean gelditzen da. Halere, KLaren barnean ez da agertzen inolako aipamenik, aurreprojeztuan agertzen zena desagertu egin bait da:

Artículo 24. El Consell Executiu de la Generalitat creará un servicio que ha de tener como objetivo entre otros: (...) c) Las traducciones entre el catalán y el castellano de documentos tanto públicos como privados. Estas traducciones tienen carácter oficial.

Halere, artikulua hain geroago azalduko dugunez, errekurtsakizun gertatu da eta beraz bere edukina indarrean ez dago.

4.4.7. Funtzionaritza

Hau da ezbairik gabe arazorik latzena. Izan ere, lege honen barne-eraketa alferrikakoa izango da, barne-eraketa hori aurrera eraman behar duen funtzionaririk ez badago.

Hor dago gako. Gaur Tribunal Konstituzionalean dagoen LOAPA famatu horrek badu zer esanik franko gai honetan. Funtzionaririk gabe, euskara normalizatzeko ez dagoela zer eginik esan dezakegu. Hona hemen ELaren formula:

Artículo 4.1. A fin de hacer efectivos los derechos reconocidos en el artículo 6.º de la presente ley, los poderes públicos adoptarán las medidas tendentes a la progresiva euskaldunización del personal afecto a la Administración Pública en la Comunidad Autónoma del País Vasco. 2. Los poderes públicos determinarán las plazas para las que es preceptivo el conocimiento de ambas lenguas. 3. En las pruebas selectivas que se realicen para el acceso a las demás plazas de la Administración en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco, se considerará, entre otros méritos, el nivel de conocimiento de las lenguas oficiales, cuya ponderación la realizará la Administración para cada nivel profesional.

Gure ustez, formula hau, Administrazio zentralera ere hedatzen da, idazkera nahiko mugagabe batez. KLAN ere hone-lako beharrezkotasuna ezartzen da, baina formula konkretuago batez eta «Escuela de Administración Pública» delakoa birtartean sarturik, gainera. «Instituto Vasco de Administración Pública», ostera, ELaren barnean ez da agertzen.

Article 24.1. El Consell Executiu de la Generalitat, a través de l'Escola d'Administració Pública, garantirà l'ensenyament del català a tots els funcionaris i al personal al servei de l'Administració de la Generalitat i de les corporacions locals de Catalunya. 2. També pot ocupar-se de l'ensenyament de la llengua catalana als funcionaris dependents de l'administració central, en els termes convinguts amb aquesta. 3. El ple domini de les dues llengües oficials es condició necessària per a obtenir el certificat final d'estudis de l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat.

Eta «Disposició Transitòria Primera»n jartzen da katalana Administrazioan sartzeko epea:

Disposició Transitòria Primera. En allò que afecta l'ús del català per l'Administració, el període d'adaptació dels serveis i les organismes al que preveu aquesta llei

no pot excedir dos anys en el cas de la Generalitat, de l'Administració Local i d'altres entitats públiques dependents de la Generalitat. Quant a l'Administració de l'estat a Catalunya, la Generalitat promourà acords amb els òrgans competents per a la fixació de períodes d'adaptació similars.

4.5. Boskarren titulua: Euskara idatzi ofizialaren erabilera.

Hona hemen, lehen esan dugunez, normalizazioaren beste aurpegia:

Artículo 30. El Gobierno velará por la unificación y normalización del euskera en su condición de lengua escrita oficial común en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco, sin perjuicio del respeto a los diversos dialectos, parte esencial del patrimonio cultural del País Vasco en las zonas en que son hablados.

Formula honi buruz, hona bururatzen zaizkigun ohar batzuk:

a) Euskal Gobernuak bereganatzen du euskararen barne-normalizazioa eta berorrek onartutako euskara-moldea ofizialtzat hartua izango da, erabilera ofizialetan.

b) Legearen helburua bikoitza da (*unificación y normalización*). Alde batetik, euskararen batasuna (egina zelakoan geunden) eta horrekin batera euskara batu horren normalizazioa.

c) Euskalkiei buruz, hain eztabaidatua izan den gai hone-taz, Legeak ez du esaten *sin perjuicio del respeto a los diversos dialectos* baizik. Beraz, ez da ezer erabakitzen eta formula mugagabea dela esan daiteke.

d) Azkenez eta normalizazioaren ildotik doanez gero ere, orain arte erabili den «euskara ofizial» horri buruz ohar txo bat. Izan ere, lehen itzulpenaren beharra ikusi badugu, ez dugu uste Euskal Herriaren Aldizkari ofizialean erabiltzen den euskara erabilgarria denik. Beharrezkoa da normalizazioa, baina beharrezkoa da gauzak ondo egitea ere. Orain arte normalizazioaren bidean emaitza handienak erakunde pribatuetatik etorri badira ere (UZEI, ELHUYAR) uste dugu

ordua dela barne-normalizazio honi buruzko erabakiak be-tearazteko, eta emaitza hauek (eta bestelakoak ere) prozesu honetan kontutan hartzeko.

4.6. Errekurtso baten arrazoiak

Jakina denez, ELaren kontrako errekurtoa jarri du Ma-drilgo Gobernuak. KLaren kasuan ez bezalaxe, eta hemen beti gertatu den bezalaxe, euskararen kontrako eraso naba-riagoa izan da. Errekurtso honi buruz, halere, bi ohartxo egin ditzakegu:

4.6.1. Errekurtsoaren helburua

Beste errekurtoetan ez bezala eta Konstituzioaren 161.2 garren artikulua arabera, lege honen artikulua batzuren esekitzea (*suspensioa*) eskatu da soilki eta ez lege osoarena; hain zuzen ere, artikulua hauek Administrazioari dagozkionak izan dira. Hona hemen errekurtoaren euskarri legala:

Artículo 161.2 El Gobierno podrá impugnar ante el Tri-bunal Constitucional las disposiciones y resoluciones adoptadas por los órganos de las Comunidades Autóno-mas. La impugnación producirá la suspensión de la dis-posición o resolución recurrida, pero el Tribunal, en su caso, deberá rectificarla o levantarla en un plazo no su-perior a cinco meses.

Eta errekurtoaren barnean sartu diren artikulua haue-txek izan dira:

Tenga por promovido recurso de inconstitucionalidad contra los artículos 5º, 6º, 8º.3, 12º, 13º y 14º de la ley 10/1982 de 24 de noviembre del parlamento vasco, bá-sica de normalización del uso del euskera, y tras los trá-mites pertinentes dicte en su día sentencia por la que de-clare la inconstitucionalidad de dichos preceptos¹⁴.

4.6.2. Errekurtsoaren arrazoiak

Laburki esanda bada ere, errekurtoan zehar Estatuko

Abokatuarentzat errekurtsio honetarako dauden arrazoiak hauetxek izango lirateke:

— *preceptos cuya ambigua significación requiere precisiones interpretativas.*

— *Regulaciones... que invaden ámbitos competenciales ajenos a la Comunidad Autónoma... debiendo adelantarse la insuficiencia de la Disposición Adicional tercera de la ley vasca 10/82 para salvar los vicios de incompetencia...*

— *Incurrir en inconstitucionalidades materiales que resultan precisamente de no haberse respetado las funciones que, como lengua del Estado e idioma común de todos los españoles, desempeña el castellano.*¹⁵.

Beraz, argi eta garbi dago errekurtsio honen zioa. Eta puntu hauei begiratuz, zera esan dezakegu:

— Anbiguotasunaz dihardugula, esan dezagun lege guztien interpretazioan dela posible hori. Interpretazioa nola egin da benetako arazoa. Eta errekurtsio honena ez da, noski, euskararen aldekoa.

— Komunitate Autonomoari ez dagozkion alorretan sartzen dela lege hau esatean, gure ustez kontraesan gogor batean jausten da. Izan ere, Euskadiko Estatutuan, 6. artikuluan ez bada ez da agertzen (funtzionari judizialei dagokien alorrean izan ezik) euskarari buruzko xedapen zuzenik. Baina Espainiako Konstituzioan ere, Estatuari dagozkion kompetentzia eksklusiboetan ere, ez da agertzen hau. Ez du balio 149.2 artikulua aipatzeak:

Sin perjuicio de las competencias que podrán asumir las Comunidades Autónomas, el Estado considerará el servicio de la cultura como deber y atribución esencial y facilitará la comunicación cultural entre las Comunidades Autónomas de acuerdo con ellas. Beraz, artikulua hau zehatza da. Eta zehatzagoa hurrengo apartadua: 3. Las materias no atribuidas expresamente al Estado (eta hizkuntzen alorra ez da inon agertzen kompetentzia hauen artean) por esta Constitución podrán corresponder a las Comunidades Autónomas en virtud de los respectivos Estatutos. Beraz erregulazioa, gure ustez, artikulua honen arabera eta Konstituzioaren hiruga-

rrren artikuluaeren arabera ere Komunitate Autonomoari dagokio: *Las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus respectivos Estatutos*. Hona hemen, bada, Euskadiko Estatutura bidaltze argia, are konkretuago Estatutu horren 6. artikulura (lehen aipatua izan denera).

— Azken puntuari dagokionez, hau da, erdararen erabilerara ofiziala errespetatu ez ote denaren salakuntzaz zer esanik ez dago. ELaren artikulua guztietan agertzen da koofizialtasuna, erdaldunen eskubide linguistikoen bermaketa, legearen izaera dispositiboa, etab. Beraz, ez dugu uste hor salakizunik ikus daitekeenik. Azkenean ere, lege hau aipatzen bada askoz aipagarriagoa da Kataluniako legea alde honetatik eta hantxe ez da izan hemengo istilurik. Gure ustez, alde horretatik lege hau, Konstituzioaren aldetik behintzat, onargarria da, eta, diferentziak izatekotan, orduan denontzat tratua bera eska diezaiokegu Madrilgo Gobernuari.

4.7. Azken ondorioak

Azterketa honen ostean, eta Administrazioari dagokionez, atera ditzakegun ondorioak hauetxek dira, gure ustez:

a) Lege honek, eta lehen proposatu dugun normalizazioaren eskema kontutan harturik, eskema hori betetzeko lehengo urratsa izan nahi du eta halaxe ageri da. Lege honek ez du ezer inposatzen, baizik eta Euskal Herriko biztanleen eskubide linguistikoak bermatzeko pentsatua da. Alde honetatik doaz Etxenikeren hitzak: «En este contexto se mueve la ley: la ley no es impositiva de ningún comportamiento para los ciudadanos»¹⁶.

b) «Consenso» politikoaren fruitu zuzena da legea, Kataluniako kasuan bezalaxe. Horrekin eta ondorengo errekursioa ikusi eta gero, Euskal Herriko kasuan ez dela «Consensus» famatu honekin ezer ere irabazi argiro dager. Aitzitik, lege hau (eta honetan bat gatoz errekursioarekin zenbait puntutan, baina sentidu diferentean, noski) mugagabeegia gelditu da, gauzak ondo zehaztu gabe eta hutsuneak bete-tzeke, esaterako: dokumentu publikoen alorrean edo eta funtzionaritzaren eremuan.

c) «Martxan» jartzeko, «ibiltzen» hasteko lege bat da, lehen esan dugunez (eta jadanik errekurtsopean dago), eta berorren efikazia, hein handi batean, aplikazioaren orduan jarraituko den kriterioaren menpe egongo da.

Azkenik, esan dezagun, arrazonamendu guztien ginetik, lege honen iraupena eta indarra (Tribunal Konstituzionalaren epaiaz aparte) geuk, euskaldunok, Administrazioarekiko izan dezakegun jokabideaz lortuta egongo dira. Bukatzeko, aipa ditzadan orainsu idatzitako hitzak, tresnak bakarrik beharrezkoak ez direla adierazteko, tresnalariak ere beharrezkoak bait ditugu alor honetan.

«Consequently, we can say, in summary, that a shrinking linguistic minority can be saved from extinction only by itself; and on condition that it acquires the will to save itself, and is not prevented from taking appropriate measures but assisted in doing so»¹⁷.

Izango ahal gara, gu ere, egiteko berak betetzeko lain!

A.M.U.

¹ FERGUSSON, Ch.: «Language and social context». In GIGIOLI, P.P.: *Diglossia*, Penguin Books, 1972, 232. or.

² SANCHEZ CARRION, J.M.: «Bilingüismo, Diglosia, Contacto de lenguas». In: *Anuario del Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo»*. VIII, 1974.

³ NINYOLES, R.L.L.: *Idioma y poder social*, Ed. Tecnos, Madrid, 1972, 85. or.

⁴ FISHMAN, J.: *Language and Nationalism*, Newbury, House Boston, 1975, 73. or.

⁵ FISHMAN, J.: *Ib.*, 73. or.

⁶ NINYOLES, R.L.L.: *Bases per a una política lingüística democrática a l'Estat espanyol*. Tres i Quatre, València, 1976, 34. or.

⁷ ODRIOZOLA, J.M.: «Euskararen normalizazioaz gogoetak». In *Zeruko Argia*, 959. zenb.

⁸ ODRIOZOLA, J.M.: *Ib.*

⁹ Euskal Herriko legean, artikuluen aipamenak erdaraz egin dira. Euskararen itzulpena ezinera biliaria topatu dugu, bai hizkeraren aldetik bai barne-edukinaren aldetik. Hemen maila batetan bederen, «traduttore, traditore» esana bete da. Ez dugu uste bide hori zilegi denik euskara administrazio baten eraikuntzan. Kataluniako kasuan, aurreproiektuan aipamenak erdaraz egin ditugu, erdarazko edizioa bakarrik eskuratu ahal izan bait dugu. Lege definitiboaren kasuan, haatik, aipamenak katalanez daude.

¹⁰ FOLCH, X.: «La llei del català: Una eina per a un poble». In *Serra d'Or*, abril 1983.

¹¹ NINYOLES, R.L.L.: *Estructura social y política lingüística*. F. Torres Editor, Valencia, 1975, 176. or.

¹² ETXENIKE, P.M.: «Euskararen erabilpena arauzkotzeko oinarritzko legearen alde emandako hitzaldia».

¹³ GIMENO Y GOMEZ LAFUENTE, J.L.: «La ordenación de los Registros e instrumentos públicos en la Constitución española de 1978». In *Revista Crítica de Derecho Inmobiliario*. 552. 1982.

¹⁴ Euskararen legearen kontrako errekurtsioan, 5. or.

¹⁵ *Ib.*, 34. or.

¹⁶ ETXENIKE, P.M.: *Ib.*

¹⁷ DESMOND FENNELL: «Can a shrinking linguistic minority be saved? Lessons from the Irish experience». In *Minority Languages today*, Edinburgh University Press, 1981, 39. or.